

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.226 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору
Сас Людмилі Степанівні

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора економічних наук, професора, завідувача кафедри
фінансів Карпатського національного університету імені Василя
Стефаника Левандівського Омеляна Тарасовича на дисертаційну
роботу Тижбір Наталії Зіновіївни «Економічний механізм розвитку
територіальних громад», подану до захисту в разову спеціалізовану
вчену раду Карпатського національного університету імені Василя
Стефаника на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05
Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка**

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами

Реформа децентралізації, яка була започаткована у 2014 році, перейшла в активну стадію завдяки Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Сьогодні цей процес завершено в усіх областях. Саме спроможні громади стали основою ефективної влади в Україні, і їхня роль буде вирішальною у післявоєнному майбутньому. Зараз важливо не просто зберегти здобуте, а й дати старт новому етапу відбудови країни, що ґрунтуватиметься на свіжих та сміливих рішеннях.

Межі новостворених громад визначалися географічним ресурсним потенціалом та швидкістю доступу жителів до базових послуг (медицини, безпеки тощо). Для фінансової стабільності та розвитку громади мають максимально залучати потенціал місцевих суб'єктів господарювання, оскільки саме спроможні громади є фундаментом ефективного державного устрою. Водночас етап становлення супроводжується значними внутрішніми та зовнішніми викликами, які складно подолати класичними інструментами управління.

Тож нині на сучасному етапі ключовим завданням для органів державної влади та місцевого самоврядування є зміцнення територіальної основи країни. Реалізація цієї мети передбачає законодавче та практичне закріплення фінансової спроможності громад, формування ефективної системи менеджменту, а також упорядкування державного нагляду та безпекового сектору на локальному рівні.

Зважаючи на важливість вирішення цих питань, тема дисертації Тижбір Наталії Зіновіївни є актуальною, а виконане дослідження є важливим кроком у розробленні практичних рекомендацій щодо формування територіальних громад в економічному розвитку регіону.

Проведене дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, а саме: «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення виробничо-

господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875, 2011–2025 рр.), в межах якої авторкою здійснено оцінку фінансово-економічних показників 62 територіальних громад Івано-Франківської області, побудовано економетричну модель чинників фінансової спроможності та розроблено концептуальну модель удосконаленого економічного механізму розвитку громад.

2. Наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

Теоретичні положення, які викладено в дисертації, дозволили сформулювати сукупність результатів, які можна вважати науковою новизною поданого дослідження, а саме:

удосконалено:

- трактування поняття «економічний механізм розвитку територіальних громад», яке, на відміну від існуючих підходів, розглядається як складна інтегрована система п'яти взаємопов'язаних підсистем;

- методичний інструментарій дослідження шляхом інтеграції системного, функціонального, інституційного, програмно-цільового та інноваційно-економічного підходів, що забезпечує комплексність і системність наукового аналізу;

- модель інтегральної оцінки рівня розвитку громад, розраховану методом головних компонент (РСА) із застосуванням мови програмування Python;

- систему показників оцінки фінансової спроможності громад, доповнену коефіцієнтом фінансової спроможності (Кфс), індексом Херфіндаля-Хіршмана для вимірювання диверсифікації структури доходів та показником CAGR;

набули подальшого розвитку:

- наукові підходи до класифікації чинників розвитку територіальних громад, систематизованих за групами (економічні, фінансові, соціальні, інституційні, інфраструктурні, географічні) із виокремленням внутрішніх та зовнішніх факторів впливу;

- інструментарій залучення додаткового фінансування розвитку громад, що охоплює механізми публічно-приватного партнерства, програми ЄС (Interreg NEXT для ІФО), місцеві запозичення та краудфандинг, адаптований до умов воєнного часу;

- концепція інноваційного розвитку територіальних громад за п'ятьма пріоритетними напрямками: цифрова трансформація управління, розвиток інноваційної економіки, енергоефективність та екологічні інновації, розвиток людського капіталу і смарт-спеціалізація.

Проведений аналіз положень наукової новизни, розробок, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи дозволяє встановити, що такі положення відповідають вимогам щодо обґрунтованості, наукової новизни, вірогідності, представляють собою самостійні розробки авторки, мають наукову цінність та практичну значущість і відповідають вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Основні наукові результати дисертації достатньо повно висвітлено в опублікованих працях: за темою дослідження опубліковано 6 наукових праць, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України категорії Б.

3. Практичне значення одержаних результатів

Основні результати дослідження полягають у застосуванні теоретико-методичних та практичних рекомендацій у роботі органів місцевого самоврядування з питань формування економічного механізму розвитку громад, оцінки фінансової спроможності та залучення зовнішнього фінансування.

Результати дослідження використані при розробці місцевих цільових програм розвитку Лисецької територіальної громади (довідка № 515/01-27 від 09.10.2025).

Практичне значення одержаних результатів підтверджується їх використанням у діяльності Громадської організації «ІДЕЯ РОЗВИТКУ» (довідка № 7 від 27.10.2025).

Результати дослідження підтверджуються їх використанням у діяльності Товариства з обмеженою відповідальністю «Автотранс-Ів» (довідка № 15/25 від 11.03.2025).

Теоретико-методичні та науково-практичні пропозиції застосовуються під час навчального процесу Карпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні навчальної дисципліни «Основи економічного контролю» (довідка № 2026-01-26/6-12/326 від 12.02.2026).

4. Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Тижбір Наталії Зіновіївни засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації, викладені стисло.

Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023.

5. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків дисертації

За результатами вивчення матеріалів дисертації, ознайомлення з публікаціями дисертантки можна зробити висновки.

Наукові положення висвітлені в роботі є достатньо обґрунтованими та достовірними, змістовними і несуперечливими. Логіка дослідження є цілком зрозумілою та легко може бути простежена – від аналізу передумов та сутності формування територіальних громад до удосконалення підходів до формування територіальних громад в економічному розвитку регіону. Висновки дисертації є обґрунтованими, вони пройшли належну апробацію.

Теоретичною основою дослідження послуговували фундаментальні положення та наукові праці учених у галузі розвитку продуктивних сил та регіональної економіки, теорій регіонального менеджменту.

Наукові положення дисертації викладено в логічній послідовності та всебічно обґрунтовані. Висновки є логічним завершенням і загальним підсумком

здійснених авторкою досліджень. Зміст дисертації Тижбір Наталії Зіновіївни свідчить про достатнє володіння авторкою методами економічних досліджень, що дозволило провести глибокий аналіз проблеми економічного забезпечення територіальних громад в умовах децентралізації в Україні, зробити відповідні висновки та довести їх обґрунтованість.

У вирішенні поставлених у дисертації завдань авторкою використано широке коло сучасних методів дослідження. Особливої уваги заслуговує застосування статистичного методу (для обробки та узагальнення даних про фінансові параметри і соціально-економічний стан територіальних громад), кореляційно-регресійного аналізу (для кількісної ідентифікації чинників, що зумовлюють рівень фінансової спроможності громад), методу інтегрального оцінювання (для побудови узагальненого індексу розвитку громад та їх типологізації), абстрактно-логічного методу (для побудови теоретичного підґрунтя, теоретичних узагальнень та формування висновків дослідження).

Достовірність отриманих результатів, висновків та рекомендацій підтверджується теоретичним обґрунтуванням базових положень формування територіальних громад, опрацюванням авторкою значної кількості фахової літератури, використанням теоретичних положень теорії регіонального розвитку для обґрунтування організаційної основи формування територіальних громад. Використанням в дослідженні офіційних статистичних даних, застосуванням методів діагностики, апробацією результатів дослідження на міжнародних наукових конференціях, впровадженням результатів дослідження в діяльності територіальних громад.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації також підтверджена в процесі їх апробації на міжнародних конференціях, а саме: XII Міжнародній науково-практичній конференції «Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств» (Дубляни, 2023); I Міжнародній науково-практичній конференції «Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри» (Одеса, 2023); II Міжнародній науково-практичній конференції «Браславські читання. Економіка XXI століття: національний та глобальний виміри» (Одеса, 2024).

Зазначене дозволяє зробити висновок про обґрунтованість і достовірність, представлених у роботі наукових положень висновків і рекомендацій, про високий науковий рівень та наукову підготовленість здобувача.

6. Відомості про дотримання академічної доброчесності

За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць можна зробити висновок про відсутність порушення здобувачкою вимог академічної доброчесності. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Тижбір Наталії Зіновіївни є оригінальним, завершеним, характеризується достатнім рівнем наукової новизни й практичним значенням та становить реальний внесок у розвиток економіки.

7. Аналіз структури та змісту дисертаційної роботи

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження,

розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Перший розділ «Теоретико-методичні основи економічного механізму розвитку територіальних громад» об'єднує три підрозділи, у яких розкрито сутність економічного механізму розвитку територіальних громад, особливості формування розвитку громад та методологічні засади функціонування економічного механізму. Другий розділ «Оцінка трансформації економічного механізму розвитку територіальних громад» присвячено ролі територіальних громад у соціально-економічному розвитку регіону, тенденціям розвитку територіальних громад Івано-Франківської області та чинникам, що впливають на їх розвиток; оцінювання здійснено на матеріалах 62 територіальних громад області. Третій розділ «Концептуальні основи розвитку територіальних громад» містить обґрунтування економічного механізму розвитку територіальних громад, механізми залучення додаткового фінансування та напрями інноваційного розвитку громад. Загальний обсяг дисертації становить 163 сторінки. Робота містить 40 таблиць, 8 рисунків; список використаних джерел налічує 99 найменувань. Структура роботи є логічно збудованою, зміст розділів відповідає меті та завданням дослідження, а оформлення – вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

8. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації

Дисертаційна робота написана державною мовою, грамотно, з дотриманням вимог академічного письма та коректним використанням фахової термінології. Виклад матеріалу є логічним, послідовним і чітким, наукові положення сформульовано зрозуміло, що полегшує сприйняття результатів дослідження.

9. Зауваження та запитання до дисертаційної роботи

Загалом є всі підстави результати дисертації оцінити позитивно. Утім, попри загальну позитивну оцінку, доцільно зупинитися на дискусійних положеннях.

1. У роботі здійснено ґрунтовний аналіз визначення «територіальна громада» (с. 31-40), що дозволило визначити концептуальні підходи до трактування цього поняття. Однак додало б ваги дослідженню, якщо б авторка на основі аналізу дефініції вітчизняними та зарубіжними авторами дала своє тлумачення цього визначення в умовах сучасних подій у країні.

2. На рис. 1.1. (с. 43) авторкою запропонована методологія функціонування економічного механізму розвитку територіальних громад. Вважаю, що вона є дещо не завершеною, оскільки серед методологічних засад дисертанткою не зазначено соціально-демографічну складову. Вважаю, що в умовах сьогодення демографічні ознаки є одними з найважливіших у формуванні будь-якої політики щодо розвитку територіальної громади.

3. Класифікуючи чинники розвитку територіальних громад (с. 78) було б доцільно доповнити ширшим трактуванням з зазначенням - які саме складові варто враховувати та який взаємозв'язок між ними. Адже запропонована структура не в повній мірі розкриває сутність і завдання місцевого економічного розвитку.

4. У роботі недостатньо уваги приділено аналізу нормативно-правового поля процесу та етапів розвитку місцевого самоврядування та формування територіальних громад. А це б дозволило подати картину поетапного стану розвитку громад із визначенням ефективності впливу того чи іншого нормативно-правового акту.

5. Важливе місце в дослідженні займає система показників оцінки фінансової спроможності громад (табл. 3.1) (с. 102-103). Більшої ваги додало б підведення підсумків щодо ефективності їх використання на території громади в умовах війни.

6. Запропоновані виклики інноваційного розвитку громад та шляхи їх подолання (табл. 3.14) (с. 129) не було розкрито в подальшому дослідженні. Це дозволило б надати пропозиції щодо проблем розміщення в громадах внутрішньо переміщених осіб і релокованих підприємств.

Зазначені дискусійні положення і зауваження не зменшують загальну високу оцінку дисертації.

10. Висновок

Беручи до уваги актуальність, новизну, важливість здобутих авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, практичну цінність сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Тижбір Наталії Зіновіївни є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням.

Високий рівень обґрунтованості, достовірність висновків, а також практична і теоретична цінність здобутих результатів свідчать про те, що дисертація Тижбір Наталії Зіновіївни є цілком самостійним та оригінальним дослідженням.

Дисертація відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її авторка, Тижбір Наталія Зіновіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент

**доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника**

Омелян ЛЕВАНДІВСЬКИЙ